

MER MURAL KONST

en handbok

MER MURALKONST
en handbok

Arwidssonstiftelsen
The Artitects
2026

**MER
MURAL
KONST**

en handbok

Innehåll

Mer muralkonst – en handbok

Redaktörer

Anna Charlotta Johansson

Mikael Rickman

Katharina Huttner

Alexander Stähle

Grafisk form

Maryam Fanni

Sera van de Water

Omslagsbild: Ola Kalnins, Artscape Festival 2014. Foto: Futuro Berg.

ISBN 978-91-531-1875-6

© Arwidssonstiftelsen 2026

BIRTHE & PER
ARWIDSSONS
STIFTELSE

THE
ARTITECTS

Förord	11
Muralkonsten	21
Muralkonsten då och nu	21
Muralmålning fick stadsbyggnadspris	27
Svenska städer i framkant	27
Värden med muralkonst	28
En plats identitet	36
Social och ekonomisk påverkan	46
Medskapande processer	48
Viktiga steg i medskapande processer	51
Förena eller splittra?	52
Guiden	61
Roller och ansvar	62
Konstnären	62
Fastighetsägaren	67
Kommunen	68
Bygglovshandläggaren	71
Process från idé till färdig mural	75
1. Idé till muralmålning	77
2. Dialog	79
3. Skiss och komposition	80
4. Eventuell bygglovsansökan	81
5. Projektplan	87
6. Produktion	88
7. Kommunikation	96
8. Förvaltning och underhåll	97
9. Eventuell avveckling	99
Slutord	101

Förord

Muralkonst är en röst i stadsrummet. Den kan skapa identitet, gemenskap och dialog. Och för att detta ska ske behövs samverkan, förståelse och mod att tänka nytt.

Visionen om en handbok för att sänka trösklarna till fler muralmålningar uppstod i ett idéutbyte om urbankonst mellan Arwidssonstiftelsen och The Artitects, och föddes ur en önskan att skapa en konkret vägledning för hur muralkonst kan bli en naturlig och värdeskapande del av stadsutvecklingen.

Arwidssonstiftelsen har under flera år arbetat med frågor kring hållbar stadsutveckling och har, tillsammans med The Artitects, låtit genomföra djupintervjuer med aktörer inom muralkonstfältet. Denna handbok är resultatet av detta gemensamma engagemang – ett konkret verktyg för tjänstepersoner, fastighetsägare, konstnärer, politiker och andra som vill göra våra gemensamma rum mer levande, inkluderande och meningsfulla.

Vi hoppas att boken ska inspirera och guida dig till att starta eller ta vidare ett muralkonstprojekt.

Anna König Jerlmyr
VD Arwidssonstiftelsen

Mikael Rickman
Konstnär och grundare, The Artitects

- ← "Grandma and a Boy" av Social Art Project 2023 (Foto: John Erenbo)
Medskapande konstprojekt. Muralmålare: Rikard Johansson, Estefania Leighton, Malin Sparrvardt, Seco Sanchez, Diego Echeverria, Greta Abeni. Samt kreatörer från områdena: Natalia Ponce, Dilek Mahdi, Victor Contreras, Naima Ali, Renata Sanchez, Aarzo Nasiri
- ← "Drömmar och rötter" (Sveriges längsta mural) av The Artitects i Trångsund 2024 (Foto: Artitects)
- ↗ "Veteväggen" medskapande muralmålning i Svalöv, av: Rikard Johansson, Malin Sparrvardt och Greta Abeni för Streetcorner 2022 (Foto: Rikard Johansson)

Muralkonsten

”Så länge människan medvetet har format sin miljö har hon också målat och dekorerat sina väggar.”

Martin Rörby, arkitekturhistoriker, Stockholm

MURALKONSTEN DÅ OCH NU

I alla tider har människan målat där hon levte – på sten, puts och tegel – för att berätta, för att manifestera makt, för att skapa mening och tillhörighet. Från grottornas djur och handavtryck till templens gudar och palatsens prydnader har väggen varit scenen för civilisationens mest varaktiga berättelser. När Egyptens gravar fylldes av färger och symboler, när romarna förfinade fresken i sina hem, när buddhistiska kloster i Indien och Kina lyste av målade berättelser och när Amerikas kulturer dekorerade sina städer med mytiska gestalter – då växte en tradition fram som överskred både tid och geografi: muralkonsten som spegel av människans värld.

I Europa antog den nya former i kyrkors valv och klostersalar, i renessansens fresker där Michelangelo och Leonardo målade människans storhet i gudomligt ljus. I Sverige började det i medeltidens helgedomar och kungliga gemak, och fick ett nytt liv under sekelskiftet 1900, när konstnärer som Carl Larsson, Filip Månsson, Prins Eugen och Isaac Grünewald fyllde väggarna i skolor, museer och stadens palats med färg, myt och rörelse.

Med funktionalismen förändrades tonen – väggen blev modern, rytmisk, ibland rent geometrisk, som i Otto G. Carlsunds målningar, samtidigt som konstnärer som Sven ”X:et” Erixson lät figurer och berättelser leva vidare. Efter kriget växte muralen samman med folkhemmets arkitektur – i centrumbyggnader, i tunnelbanor, på skolor och sjukhus. Siri Derkerts ristningar och färgspel i Stockholms tunnelbana blev början på en ny epok där konsten blev till vardag.

Under de följande decennierna blev muralen ett språk för samtiden – abstrakt, poetiskt och politiskt. I miljonprogrammets bostadsområden målade kollektiv för gemenskap och motstånd, i Lund, Malmö, Göteborg och långt upp i norr.

I takt med industrialismen under 1900-talet kom den stora explosionen av politiskt och samhällsorienterat muralmålari. Från att ha tjänat kyrkliga och aristokratiska syften skildrade muraler nu sociala och industriella teman. Jugend/Art Nouveau använde väggmålningar i teatrar, tunnelbanor och offentliga byggnader, ofta i kombination med glaserad keramik och mosaik – exempelvis hos Otto Wagner i Wien och Antoni Gaudí i Spanien. I Mexiko revolutionerades bl. a. Diego Rivera offentlig konst på 1930-talet genom verk som berättade nationens historia och drev social förändring. I USA finansierade New Deal-programmen muraler i skolor, bibliotek och postkontor för att stärka identitet och ge konstnärer arbete. Tillsammans etablerade mexikansk muralism och New Deal en demokratisk syn på konst i det offentliga rummet, vilket banade väg för urban art och graffiti.

Grffiti växte fram i 1970-talets New York med hiphopkulturens födelse och spreds under 1980-talets offentliga program och stadsförnyelse. Philadelphia Mural Arts (1984) blev ett av världens största muralprojekt, i Tyskland målades Berlinmuren som protest och i Latinamerika och Sydafrika användes muraler mot diktaturer och apartheid. Street art utvecklades som en spin-off – med namn som Keith Haring och Banksy – ofta med politiska budskap. Banksy har haft stor betydelse för muralkonsten genom att popularisera gatukonst som ett kraftfullt, samhällskritiskt uttrycksmedel. Med sina stencilerade verk på offentliga platser har han suddat ut gränsen mellan konst och aktivism, lyft politiska och sociala frågor och gjort gatukonst till ett globalt kulturellt fenomen. Hans anonyma identitet och oväntade installationer har dessutom inspirerat en ny generation konstnärer att använda stadsmiljön som sin scen.

Wynwood Walls i Miami är ett tydligt exempel på hur muralkonst kan omvandla ett område och fungera som drivkraft för stadsutveckling. Området var tidigare ett nedgången industriområde med många tomma lagerlokaler och ett rykte präglat av kriminalitet och otrygghet. År 2009 tog fastighetsutvecklaren Tony Goldman initiativet att förvandla Wynwood genom att bjuda in några av världens mest framstående mural- och gatukonstnärer att använda de stora lagerfasaderna som dukar. Resultatet blev ett unikt utomhusgalleri där färgstarka och storskaliga väggmålningar snabbt lockade både lokalbefolkning och turister. Konsten fungerade som en katalysator för att ge området en ny identitet och skapa ett attraktivt kulturellt nav. Snart etablerade sig restauranger, barer, gallerier och designföretag i kvarteren, vilket ledde till ekonomisk tillväxt och ökade fastighetsvärden. Samtidigt har utvecklingen också medfört gentrifiering, med stigande hyror och undanträngning av vissa invånare och småföretag. Wynwood Walls visar därmed både den kreativa kraften i offentlig konst och de komplexa sociala effekter som kan

följa när konst används som motor i stadsutveckling.

I Sverige har muralkonsten stärkts de senaste decennierna. Den internationella gatukonstfestivalen No Limit i Borås har visat hur konst kan omforma stadsrum. Konstnärgruppen och kulturbyrån Kollektivet Livet har drivit storskaliga muraler och öppnat offentliga väggar. I en intervju med deras grundare Andreas Blom och COO Stephanie Bleier uttrycker de att det finns en tydlig skillnad i hur offentlig konst uppfattas internationellt jämfört med i Sverige, till exempel genom att den offentliga konsten har friare tyglar i Latinamerika medan den faller inom ramen för mycket striktare regler i Sverige. "Ju mer offentlig konst som tillgängliggörs för alla samhällsskikt, desto mer kreativ befolkning får vi. Och på samma sätt som samhället utvecklas måste den offentliga konsten utvecklas. Den måste vara en del av sin tid och inte minst, tilltala en ny generation", säger Stephanie Bleier.

↑ "Lascaux IV", 20 000 år gammal väggmålning.

(Foto: Traumrune, Wikimedia Commons)

↑ "Nattvarden" av Leonardo da Vinci år 1495.

(Foto: Wikipedia Commons)

↑ "Ristningar i betong" av Siri Derkert i Östermalmstorgs tunnelbanestation. (Foto: Jonas Bergsten, Wikipedia Commons)

↑ "Girl and Heart Balloon" av Banksy. (Foto: Dominic Robinson, Wikipedia Commons)

↑ "A Love Supreme" av Miles MacGregor i Wynwood Walls, Miami. (Foto: Alexander Stähle)

↑ "Reggio Emilia Antifascista" i Reggio Emilia, upphovsperson okänd. (Foto: Alexander Stähle)

→ Anne Frank, "Let me be myself" av Eduardo Kobra utanför Straatmuseum i Amsterdam. (Foto: Anna Charlotta Johansson)

“Muralkonst är ett utmärkt sätt att tillgängliggöra och lyfta ut konst i det offentliga rummet. Det är en demokratisk handling som handlar om tillgänglighet, allas rätt till konstnärliga upplevelser, identitet, utbildning och gemenskap.”

Peter Eriksson på Kulturhotellet och Pow! Wow! Sweden

MURALMÅLNING FICK STADSBYGGNADSPRIS

Lunds stadsbyggnadspris för 2024 gick till en muralmålning. Mitt i Lunds stadskärna återfinns verket, som är skapat av konstnären Finn Hallin, kallad Finsta, som får priset tillsammans med Mirja Jönsson på Paulssons Fastigheter. Syftet med priset är att “premiera arkitekter eller andra byggaktörer, som på ett förtjänstfullt sätt har bidragit till stadsbildens utveckling i Lunds kommun. Härvid ska särskilt beaktas arkitektoniska insatser som förenar utveckling av stadsbilden, skönhetsvärden, väl gestaltad livsmiljö och god funktion”. Juryns motivering var: “Lunds stadsbyggnadspris 2024 tilldelas ett projekt som bjuder på en överraskande kulturyttring på en plats som väntar på att bli något annat. En levande stad består av mer än dess byggnader. Mellanrummen – gator, torg och platser – skapar utrymme för vistelse, möten och upplevelser. En obebyggd lucka synliggörs när samtida konst möter den medeltida stadsväven och visar på stadsrummets potential och föränderlighet.”

SVENSKA STÄDER I FRAMKANT

Flera svenska städer har satsat särskilt mycket på muralmålningar och offentlig gatukonst, ofta genom festivaler, kommunala initiativ och samarbete med konstnärer. Några av de städer som utmärkt sig är:

Borås – Har gjort stora satsningar genom No Limit, en internationell gatukonstfestival som resulterat i många stora muralmålningar runt om i staden.

Malmö – Har en stark scen för gatukonst och muralmålningar. Artscape, en organisation som arrangerar muralfestivaler, utgår från Malmö.

”Det är viktigt att sänka tröskeln till konst, att inte göra det för pretentiöst – så når vi fler. Konsten är tillgänglig för alla, från barn till äldre. Det är det som gör folklig muralkonst så kraftfull.”

Marita Curran, Borås TME

”Vi strävar alltid efter att göra miljöer mer levande och inspirerande. Det är där muralkonsten verkligen kan göra skillnad – inte bara estetiskt, utan också genom att skapa gemenskap och glädje.”

Kadir Showan, byggnadsinspektör, Örebro kommun

Nacka – Har trots tidigare strikta klotterpolicys på vissa håll fått flera stora muralmålningar, bland annat genom Wallstreet Nacka.

Stockholm – Har arrangerat Springbeast-festivalen i Snösätra, samt fastighetsägare som satsat på konst i stadsbilden.

Göteborg – Har en växande muraltradition, delvis tack vare initiativ som Artscape legat bakom och stadens initiativ, Urban Konst, vilket resulterat i flera stora konstverk.

Örebro – Har varit värd för OpenArt, en av Sveriges största biennaler för offentlig konst, där muralmålningar varit en del av satsningen.

Helsingborg – Har satsat på mer gatukonst den senaste tiden, inte minst inom ramen för H22. ArtStreetHbg var en årlig återkommande festival, där Kulturhotellet har varit en drivande aktör.

VÄRDEN MED MURALKONST

Muralmålningar bär på ett dubbelbottnat värde: de är både konstverk med ett eget existensvärde – och katalysatorer för social, kulturell och

ekonomisk utveckling. De skapar emotionella och intellektuella upplevelser – de kan väcka känslor, tankar eller inspirera till nya perspektiv och vara vackra, lekfulla, abstrakta eller absurda.

Muralmålningars mervärden för platsers utveckling:

Identitet: Muralmålningar kan ge en plats en unik karaktär och stärka den lokala identiteten. De kan berätta om en stads historia, dess människor, eller visioner för framtiden.

Social sammanhållning: Muralprojekt som involverar lokalsamhället genom medskapande processer kan stärka känslan av samhörighet. Invånare kan känna stolthet över en målning som representerar deras kvarter eller deras berättelser.

Turism: Städer som satsar på muralmålningar, som exempelvis Buenos Aires, Berlin och Borås har sett hur de drar till sig besökare, skapar arbetsmöjligheter för konstnärer och stärker den kreativa sektorn.

Ekonomiska värden: Muralmålningar kan stärka platsens ekonomi på många sätt, öka antalet besökare och kunder till handel och restauranger samt höja fastigheters värde.

Trygghet och trivsel: Muralmålningar kan förändra upplevelsen av en plats – en tidigare grå eller otrygg miljö kan få nytt liv genom färg och konst.

Demokratisk röst: Muralmålningar används ofta för att uttrycka samhällsfrågor och skapa dialog.

→ ”Lunds djungel” av Finn ” Finsta” Hallin fick Lunds stadsbyggnadspris 2024. (Foto: Teddy Strandqvist)

→ ”Beskyddaren / La Protectora” av Sens i Hammarkullen i Göteborg. (Foto: LennArt)

→ ”Wall of Fame” i Snösätra. (Foto: Wikipedia Commons)

FINOTA

”Muralkonst har en förmåga att skapa oväntade effekter, särskilt i områden där omgivningen är ganska uniform. En plötslig explosion av färg och konst kan ge nytt liv till platsen.”

Henrik Nerlund, Skönhetsrådet, Stockholm

EN PLATS IDENTITET

Muralkonst spelar en avgörande roll i att definiera och förnya en stads identitet. Utöver att skapa visuella uttryck i offentliga rum fungerar den som ett verktyg för att förstärka platsers kulturella och historiska betydelse. I Stockholms stad finns flera olika exempel på muralmålningar som bidragit till att ge platser nytt liv.

I ett gammalt industriområde i Rågsved har konstnärer och eldsjälar omvandlat rivningshotade byggnader till ett av Europas största friluftsgallerier för urban konst, känt som ”Snösätra Wall of Fame”. Snösätra blev en symbol för gräsrotsdriven konstnärlig frihet och har spelat en viktig roll i att utmana tidigare restriktiva klotterpolicies i Stockholm. Idag är platsen ett exempel på hur konst kan driva platsutveckling underifrån. ”Vi tog en plats som var bortglömd och byggde något som idag inspirerar hela Europa. Det handlar om mod, gemenskap och att våga skapa innan man har tillstånd”, menar Mikael Rickman, konstnär och initiativtagare. Idag är Snösätra ett levande exempel på hur konst kan driva platsutveckling underifrån – genom handling, inte väntan.

Henrik Nerlund, Skönhetsrådets sekreterare i Stockholm, nämner Snösätra som ett bra exempel och menar att Stockholms tidigare restriktiva policy kring graffiti hämmade både laglig och illegal konst. När policyn förändrades skapades ett mer tillåtande klimat för kreativitet och konst som en form av stadsutveckling. Han lyfter också att det ligger i konstens natur att ibland vara kontroversiell, att det är en del av dess roll i det offentliga rummet, men menar samtidigt att det måste finnas en balans mellan konst och stadsbild och att man ska ställa sig frågan hur man kan säkerställa att en mural bidrar till platsens identitet, utan att överväldiga. Mikael Rickman, en av platsens initiativtagare, poängterar att Snösätra inte uppstod av en slump. Det var ett medvetet arbete ”att

skydda en plats för konstnärlig frihet, skapa ett hem för graffitimålare, muralister, och stå upp mot en urbanpolitik som länge såg på graffiti som skräp snarare än kultur.” Rickman har bidragit till att Snösättra utvecklats från en informell samlingsplats till en internationellt erkänd nod för mural- och gatukonst, med allt från festivaler till skolprojekt och sociala insatser.

I Norrby i Borås har ett konstverk av Kim Demåne uppförts. En äldre kvinna i stadsdelen har varje morgon sedan muralmålningen kommit upp dragit upp rullgardinen och mötts av konstverket på huset mitt emot. Det gör henne glad, säger hon. Hon minns med värme den dagen hon bjöd konstnären på kaffe under en målarpaus.

I Örebro har transformatorstationer och brandväggar, som tidigare varit mål för klotter, omvandlats till konstverk. Genom detta har de blivit attraktiva och uppskattade inslag i stadsbilden, vilket också minskat klotter, menar Kadir Showan, byggnadsinspektör på Örebro kommun. Konstnären Kim Demåne poängterar att konsten har en roll i att humanisera urbana miljöer: ”Konst kan vara ett mellanting mellan naturen och betongklossarna.”

Daniel Ricardo Terres ledde projektet Urban Konst vid Göteborgs Konsthall där han tillsammans med Patrik Haggren publicerade publika program och konstnärliga projekt som undersökte konstens förhållande till en global och segregerad urbanitet. Under 2023–2024 arbetade Terres för Borås Konstmuseum, där han tillsammans med Caroline Gustafsson curerade, den internationella konstbiennalen Borås Art Biennial 2024, under titeln *Layers, Loops, Lines*. Daniel Terres berättar om hans erfarenheter av att arbeta med offentlig konst och muralmåleri, ett starkt minne från en av hans första projekt. ”Jag minns den mexikanska konstnärduon Himed och Reybens och deras kommentarer om migration, överlevnad och kollektiv kamp i form av monumentala muraler i miljonprogrammet Hammarkullen i Göteborg. Jag minns känslan av att se dessa väggar som plötsligt talade till min familj och mina grannar i en stad där de sällan känner sig manade eller välkomna till konstens finare, oftast helvita rum.”

Festivalen No Limit är ett varumärke ägt av Borås TME (Turism, Möten & Evenemang) som initierades efter ett förslag från den amerikanska konstnären Shai Dahan som bodde och verkade i Borås. Festivalen började som en graffitifestival och växte snabbt till att få ett

← «Trinity» av Delicious Brains i Borås. (Foto Fredrik Åkerberg)

← «Den blå örnen» av DALeast i Borås. (Foto: Anna Charlotta Johansson)

”Den stora blå örnen vid Textilmuseet blev så populär att den har restaurerats och nytolkats, vilket visar hur ett konstverk kan bli en del av en stads identitet”.

Fredrik Hjelm, stadsantikvarie, Borås

”Borås har genom sitt arbete med projektet Viskans Park potential att visa resten av Sverige hur offentlig konst kan integreras i stadsplaneringen.”

Kajsa Frostensson, curator offentlig konst, Borås Konstmuseum

internationellt erkännande. Borås TME fick ansvar för festivalen genom sitt arbete med besöksnäring, med fokus på att stärka stadens varumärke som en konst- och kulturdestination. Namnet ”No Limit” reflekterar festivalens öppna approach till konst – konstnärerna fick skapa fritt utan förutbestämda teman. Sedan starten har 50 muralmålningar skapats vilka bidragit till att Borås nu uppfattas som en konststad, vilket tidigare inte var fallet. No Limit har lockat turister, press och väckt internationell uppmärksamhet. Olika konstverk har inte bara tillfört estetiskt värde, utan också ökat det lokala engagemanget och turismen.

Verket ”Blå Örnen”, som målades vid Textilmuseet i Borås, blev snabbt en favorit bland stadens invånare. Med tiden har det restaurerats och tolkats om – ett tecken på att vissa muralmålningar inte bara är tillfälliga inslag i stadsbilden, utan permanenta delar av platsens identitet.

Konstmuseet i Borås, som nu har tagit över det formella ansvaret för Borås stads muralmålningar, och två av dess företrädare Anton Backe och Kajsa Frostensson säger att det har varit positivt för Borås stads position och utveckling att satsa på muralmålningar. De menar att även om det kan vara en utmanande process när det sker förändringar i en stadsbild så är majoriteten glada, nöjda och väldigt stolta efter förändringarna.

Flera av de intervjuer som genomförts för denna handbok visar att muralmålningar kan skapa en starkare relation mellan invånare och plats. Snarare än handla om utsmyckning, förstärker målningarna olika

”En fastighetsägare i Borås beskrev muralmålningens roll på ett enkelt men kraftfullt sätt: ’Muralmålningen är en del av platsens själ’.”

Marita Curran, Borås TME

”När vi genomför konstprojekt i offentliga miljöer är det alltid mycket folk som tittar och engagerar sig – muralkonst skapar nyfikenhet och kontakt oavsett område”.

Peter Eriksson, Kulturhotellet och Pow! Wow! Sweden

stadsdelars identitet och historia. Hos Boråsborna har konsten skapat stolthet, och festivalen No Limit har varit en mötesplats för olika generationer och kulturer.

Marita Curran, projektledare på Borås TME, vittnar om konstens betydelse för att Borås har satts på kartan. Bland annat skrevs det om utvecklingen av staden i internationell press, exempelvis Huffington Post, ofta omnämnd som världens största nättidning.

Kulturcentret Kulturhotellet i Helsingborg har sedan 2016 arbetat med ett stort antal uppskattade och iögonfallande initiativ där konsten förvandlat och kopplat samman flertalet bostadsområden i Helsingborg genom ett hundratal muralmålningar. De återfinns på väggfasader och i gångtunnlar, på gator och torg, i människors vardag och gemensamma offentliga miljöer. Peter Eriksson från Kulturhotellet säger att Helsingborg i vissa fall har använt muralkonst som ett strategiskt verktyg för att skapa trivsel, gemenskap och identitet i olika bostadsområden.

Malmö stad har en officiell policy för gatukonst sedan 2021, vilket särskilt underlättar för konstnärer och fastighetsägare att förstå regelverket. Pontus Alexandersson, bygglovshandläggare vid Malmö stad, menar att muralkonst kan ses som en förändring av den byggda miljön som inte bara ger estetiska värden, utan även förbättrar den visuella miljön och samtidigt har en funktionell och samhällsengagerade roll. Samtidigt lyfter han att det är viktigt att vara lyhörd för hur invånare reagerar på konstverk, då konstverk kan uppfattas olika, beroende på kultur

och sammanhang. Han pekar på att ett positivt politiskt stöd för olika konstprojekt, som till exempel Malmö stads inställning till muralmålningar, kan hjälpa till att driva projekt framåt och skapa en öppen atmosfär för konstnärlig utveckling som bidrar till många positiva samhällsliga värden.

Atrium Ljungberg är ett svenskt fastighetsbolag som specialiserar sig på att utveckla intressanta stadsmiljöer. Bolaget är involverat i flera stora stadsutvecklingsprojekt, särskilt i Stockholmsområdet. Maria Hammarsten, affärsutvecklingsansvarig Stadsinnovation på Atrium Ljungberg säger att hon arbetar mycket med stadsidentiteten genom att konceptuellt förstå helhetsbilden av vad respektive plats har för särdrag och identitet. "Det som särskiljer oss från många andra fastighetsägare, även om det inte är helt unikt, är att vi utvecklar stora, sammanhängande områden med ett blandat innehåll, med både bostäder och kommersiella lokaler, men även skolor, vård, service, butiker, restauranger och kultur. Eftersom vi är långsiktiga ägare till de platser som vi utvecklar ger det oss möjlighet att arbeta utifrån ett mer helhetstänk i vår stadsutvecklingsstrategi och med värdeskapande utifrån flera perspektiv."

Konst och kultur är centrala komponenter i Atrium Ljungbergs stadsutvecklingsstrategi. I Slakthusområdet omvandlar de det tidigare industriområdet till en urban stadsdel med fokus på mat, kultur och upplevelser, samtidigt som de bevarar den kulturhistoriska miljön. Där har de möjliggjort muralmålningar och graffiti, bland annat genom att låta Graffiti Sthlm förvandla en byggnad till ett landmärke. Dessutom har Atrium Ljungberg tecknat avtal med Stockholms konstnärliga högskola om att etablera deras verksamhet i Slakthusområdet, vilket ytterligare stärker områdets kulturella profil. De har också varit involverade i andra planerade konstprojekt, som till exempel Wallstreet-projektet som Nacka kommun initierat. Där har det handlat om att identifiera specifika platser, särskilt väggar, där man kan jobba med muralmålningar.

SOCIAL OCH EKONOMISK PÅVERKAN

Muralkonstens påverkan sträcker sig långt bortom estetiken och identiteten. Den har direkta effekter på både ekonomin och den sociala dynamiken i en stad. Genom att skapa visuellt imponerande konstverk på

← "Dalahästar" av Shai Daha på Sandvallplats i Borås.

(Foto: Anna Charlotta Johansson)

← "Layers" av Fred Battle till Wallstreet i Varberg.

(Foto: Natalie Greppi)

"Det känns inte längre som att vi behöver försvara påståendet att mer muralkonst kommer minska skadegörelse och göra platsen mer trygg."

Andreas Blom, Kollektivet Livet

offentliga byggnader kan städer locka besökare och turister, vilket ger ekonomisk stimulans till området. En annan viktig aspekt är att muralmålningar kan hjälpa till att lyfta nedgångna stadsdelar eller stadsdelar i förändring, vilket i sin tur leder till ökat intresse från lokala företag och handelsaktörer. Muralkonst har blivit en stark drivkraft för turism och lokal handel. Städer som Borås och Helsingborg drar nytta av sin urbana konst, vilken har lett till ökad turism och ekonomisk aktivitet. I Borås har No Limit-festivalen genererat hotellbokningar, restaurangbesök och ökat lokala företags intäkter.

Borås TME är ett destinationsbolag, i vilket näringslivet i staden är delägare. "Vi kan vara den som initierar projekt och knyter ihop aktörer och har en övergripande roll genom att vi satsar på marknadsföring och liknande för olika event. Vårt uppdrag är att få besökare att komma hit och stanna över. Muralkonsten har blivit en stor del av detta, och den har skapat en helt ny anledning att besöka Borås, säger Marita Curran, projektledare på Borås TME.

Atrium Ljungberg bekräftar bilden att muralmålningar också kan förvandla nedgångna stadsdelar genom att göra dem mer attraktiva för både boende och besökare. Deras generellt positiva grundinställning är att en stad är en mångfacetterad plats som ska rymma många olika uttryck – och det är därmed roligare att göra kreativa saker än ingenting – men attityden är också direkt kopplad till deras affärsmål.

Muralmålningars positiva effekt på trygghet och sociala värden, särskilt i områden som tunnlar och mörka platser, ska inte heller underskattas. Forskning och erfarenheter från olika städer visar att muralmålningar ofta är en enkel men effektiv åtgärd för att öka trygghetskänslan i det offentliga rummet. Det minskar ofta klotter och skadegörelse eftersom väggar med muralmålningar mer sällan klottras och vandaliseras jämfört med tomma, gråa ytor.

Muralmålningar förbättrar också den visuella miljön. Färgglada och estetiskt tilltalande väggmålningar kan därför minska känslan av

”Människor i Borås, från unga till äldre, har blivit otroligt engagerade. De har träffat konstnärerna, sett processen och känner en stark stolthet.”

Marita Curran, projektledare, Borås TME

förfall och bidra till en mer trivsamt och levande stadsmiljö, vilket i sin tur kan minska känslan av otrygghet. Att områden med muralmålningar lockar fler besökare bör också nämnas ur ett trygghetsperspektiv, då en naturlig närvaro av människor också kan öka känslan av trygghet.

MEDSKAPANDE PROCESSER

Muralmålningar har visat sig kunna skapa engagemang i lokalsamhället, där de i vissa stadsdelar fungerat som en samlingspunkt och inspirationskälla för de boende. Det som kallas medskapande process återkommer ofta i diskussionen kring hur man går tillväga för skapandet av konstverk i det offentliga rummet, inte minst muralmålningar. Medskapande processer handlar om att på olika sätt involvera lokalsamhället för att stärka gemenskapen, skapa känsla av ägandeskap och göra att konsten speglar platsens identitet och historia. Det rör sig alltså inte bara om att skapa vackra målningar – processen bygger relationer, stärker tryggheten och skapar en gemensam berättelse om platsen. Konstnären Kim Demåne beskriver vikten av att inkludera lokalsamhället: ”Vi bjöd in folk från området och de fick sitta och skissa med. Det var ett sätt att skapa ett större värde i målningen för dem som bor där.”

Det är också viktigt att fundera över vilka som är målgruppen eller målgrupperna för den eller de muralmålningar som ska göras och därefter involvera rätt målgrupp i beslutet. Om en skola ska måla en mural på skolans fasad kan man exempelvis låta elever rösta fram den konstnär som ska måla verket. Dessutom kan eleverna få medverka i skissprocessen, eller olika delar av målandet.

→ ”Rainbow tunnel” av Streetcorner, 2021. (Foto: Mikael Rickman)

→ ”Pink Birds” av Mantra i Wyndwood Walls i Miami.

(Foto: Alexander Stähle)

Malmö stad har en rik tradition av att integrera muralmålningar och gatukonst i sina lokala festivaler, vilket bidrar till stadens kreativa atmosfär. Artscape är en ideell organisation som fokuserar på gatukonst och offentlig konst och som har arrangerat flera stora evenemang. Artscape 2014 var Sveriges första internationella Street Art-festival och ägde rum i Malmö i maj 2014. Festivalen resulterade i elva muralmålningar samt installationer inom street art, inklusive garn-graffiti och origami-konst. Artscape har sedan turnerat i flera svenska städer. Sju år efter den första festivalen återvände Artscape till Malmö, med fokus på stadsdelen Sofielund. Projektet syftade till att utforska experimentella uttryck inom urban konst och stärka områdets kreativa profil.

Några månader efter den första Artscape i Malmö följde den första No Limit-festivalen i Borås vilken bidrog till utvecklandet av en av Sveriges mest framstående platser för offentlig konst. Efter dessa har fler Street Art-festivaler där medskapande processer varit viktiga vuxit fram, till exempel Springbeast i Snösättra, en årlig festival för graffiti och gatukonst. Andreas Blom och Stephanie Bleier från Kollektivet Livet lyfter också ett positivt projekt med en gångtunnel i Fisksättra: projektet resulterade i ett av de första medskapande konstverken i Stockholm och visade hur konst i offentliga miljöer kan bidra till trygghet och identitet i mindre områden.

Ett annat exempel som kan nämnas är Wallstreet festival i Nacka 2019, en av Sveriges största internationella muralfestivaler som förvandlade offentliga utrymmen till ett gigantiskt utomhusgalleri. Sjutton muralmålningar skapades på två veckor med fokus på medskapande och barn- och ungdomsengagemang. Fredrika Friberg som grundade Wallstreet festival 2011 har lett utvecklingen sen dess. År 2022 anordnades Wallstreet festival i Stockholm, en omfattande konstfestival som resulterade i över 100 nya offentliga konstverk, både temporära och permanenta, spridda över olika platser i staden. Sommaren 2025 genomfördes en tredje upplaga på nationell nivå, som gav ytterligare över 120 nya verk, varav flera av dem var muraler.

VIKTIGA STEG I MEDSKAPANDE PROCESSER

Dialog med invånare och intressenter: Innan konstverken skapas förs en dialog med de som bor och verkar i området. Detta inkluderar workshops, möten och samråd för att samla in idéer och förstå lokala berättelser och önskemål.

Samarbete med professionella konstnärer: Baserat på den insamlade feedbacken arbetar professionella konstnärer för att utveckla koncept och design som speglar platsens unika karaktär och invånarnas inspel.

”Jag tror att konst kan väcka tankar och inspirera, utan att behöva visa allt – för brutalt.”

Kim Demåne, konstnär och muralmålare

Samverkan med organisationer: Skolor, föreningar och företag bjuds in att delta i själva skapandet av konstverken. Detta kan innebära att assistera konstnärerna, delta i målningen eller bidra med egna kreativa inslag.

Presentation och firande: När konstverken är färdiga arrangeras evenemang för att fira och uppmärksamma de nya tillskotten i stadsbilden. Detta stärker gemenskapen och skapar stolthet bland invånarna.

FÖRENA ELLER SPLITTRA?

Förutom sin ekonomiska påverkan har muralkonst också en viktig funktion i att den kan förena människor från olika bakgrunder och skapa en gemensam kulturell upplevelse. I vissa städer eller stadsdelar har muralmålningar använts som ett sätt att uttrycka lokal identitet och historia, vilket stärker samhörigheten och engagemanget bland invånarna. Muralkonst kan bli en katalysator för kulturella evenemang, såsom guidade turer, workshops eller konstfestivaler, där både invånare och turister får möjlighet att interagera med konstverken och förstå deras bakgrund och sammanhang. Men när förväntningarna mellan konstnärer och lokala aktörer inte stämmer överens kan resultatet bli kontroversiellt och riskera att bidra till att splittra stadsdelar, samhällen eller skapa barriärer mellan människor.

Det finns exempel där muralmålningar har mött negativ kritik. Ofta finns olika förklaringar till, eller tolkningar av, ett konstverk. Sällan leder kritiken dock till att ett verk behöver tas bort. Men i de fall då det sker är skälet ofta att muralverket har uppfattats som olämpligt eller kränkande av alltför många – trots att konstnären väldigt sällan, eller aldrig, hade de intentionerna. Trots det kan tolkningar leda till kontroverser, och en konflikt mellan konstnärlig frihet och publikens reaktion uppstår.

I Holma, ett relativt mångkulturellt område en bit från centrala Malmö, täcktes kortsidan av ett femvåningshus av en muralmålning föreställande ett troll. Målningen blev en betydande del av Malmös gatukonstscen och gick även att se från de stora vägarna som passerar

”Muralkonst skapar dialog och engagemang – det är lika mycket en social process som en estetisk.”

Kadir Showan, byggnadsinspektör, Örebro kommun

utanför Holma. Men trollet kom att uppfattas negativt av vissa invånare och verket väckte frustration i området. Det tolkades bland annat somäckligt eller stötande, exempelvis uppfattades tårna som obehagliga. Religiösa och etniska inslag lästes in och ansågs kränkande. Generellt ansåg många boende att trollet förstärkte de negativa stereotyper som redan fanns om det mångkulturella området och bidrog till stigmatisering av ett redan utsatt område.

Trollet har nu tagits bort och ersatts med vit färg, på en fasad som ursprungligen var grå. MKB Fastighets AB menar att en ny muralmålning planeras och att motiven ska vara inspirerade av områdets historia, dess gröna natur och geografiska placering som en knutpunkt, med positiva och inkluderande teman som lyfter fram områdets mångfald och gemenskap. Tanken är att den nya muralmålningen ska representera området bättre, och MKB menar att det är viktigt att den nya muralmålningen blir en symbol för gemenskap och framsteg, samt att processen runt den stärker relationen mellan fastighetsbolaget, konstnärerna och de boende.

Att ta hänsyn till lokalsamhällets känslor är alltid viktigt. För att undvika negativa situationer är det bäst att ha en dialog om konstverken i de områden där de är planerade. Konstnären Kim Demåne, som är baserad i Malmö, resonerar kring balansgången mellan konstnärlig frihet och hänsyn till offentliga rummet och betonar vikten av att konst i offentliga rum ska främja gemenskap och undvika att vara stötande.

Den så kallade ”Blå penisen”, belägen på en fasad på Kronobergs-gatan på Kungsholmen i Stockholm kom att bli en annan kontroversiell muralmålning. Målningen skapades av den svenska konstnären Carolina Falkholt i april 2018, och var en del av hennes utforskning av sexualitet, kropp och offentlig konst. Den blå penisen väckte dock starka reaktioner när den kom upp på väggen. Vissa såg den som en viktig feministisk och konstnärlig markering, medan andra ansåg att den var opassande i det offentliga rummet och byggnadens bostadsrättsförening fick in många klagomål. Den blå penisens målades som en del av ett löpande konstprojekt curerat av Kollektivet Livet. Dåvarande fastighetsägaren

Atrium Ljungberg säger att de blev överraskade av motivet och fick ta emot många klagomål från allmänheten, särskilt från boende och föräldrar till barn på en närliggande förskola. Målningen var planerad att sitta i två månader men togs bort efter någon vecka. Det var ett beslut som handlade om att balansera den konstnärliga friheten och allmänhetens reaktioner. Atrium Ljungberg menar att de försökte hitta en mellanväg som ärade upphovsrätten och konstnärens integritet, men som samtidigt känner av de upprörda reaktionerna bland dem som bodde i området och hade sina barn på förskolan. Händelsen blev medialt uppmärksam, med debatt om konst i det offentliga rummet och yttrandefrihet som följd.

← Elever målar i Staffanstorp tillsammans med Streetcorner.

(Foto: Mikael Rickman)

← "Spray" av konstnären SHOK-1 i Wyndwood Walls i Miami.

(Foto: Alexander Stähle)

→ Konstnär Kim Demåne. (Foto: Mikael Rickman)

Guiden

Att skapa en muralmålning är en process som sträcker sig från att hitta rätt yta och få tillstånd till att färdigställa ett konstverk som håller över tid. Detta kapitel går igenom arbetsprocessen och ger en praktisk vägledning för viktiga steg.

Roller & ansvar

”Det är ändå samverkan som är nyckeln till detta.” (...) ”Kommun, fastighetsägare, kultur – det är A och O för att det ska lyckas.”

Marita Curran, projektledare, Borås TME

Muralkonstprojekt kräver samverkan, tydlighet i roller och en förståelse för varje parts ansvar. De viktigaste aktörerna i processen är fastighetsägare, kommun, föreningar och konstnärer. Varje länk i kedjan har en avgörande betydelse för att ett muralprojekt inte bara ska bli verklighet – utan också bestå och skapa långsiktig påverkan och värden.

KONSTNÄREN

Konstnären är inte bara skapare – utan kan också vara projektledare, kommunikatör och ibland även medlare. För att muralen ska bli lyckad krävs förståelse för platsens identitet, samarbete med andra aktörer och praktisk kunskap om material och teknik.

Konstnärens ansvar omfattar:

- **Gestaltning:** Skapa ett verk som samspelar med platsen – utan att förlora sin konstnärliga integritet.
- **Materialkunskap:** Välja rätt färg, teknik och grundarbete för att verket ska hålla över tid.
- **Dialog:** Kommuniera med fastighetsägare och kommun om förväntningar, restriktioner och möjligheter.
- **Avtal och rättigheter:** Säkerställa skäligt arvode samt avtal kring exempelvis restaurering.

Det gäller också för konstnären att säkerställa ett gott slutresultat, så ansvaret handlar därmed dels också om tekniska riktlinjer och att ställa krav kring olika detaljer, val av färg och teknik eftersom allt detta spelar en stor roll för verkets livslängd. Konstnärer kan med fördel samarbeta med curatorer eller projektledare som hjälper till att hantera juridik,

”Vårt jobb är att ge konstnärerna de bästa möjliga förutsättningarna för att kunna utföra sitt arbete – ändamålsenligt material, boende, resa, rättvisa arvoden, förståelse för den konstnärliga processen och goda strukturella förutsättningar på plats är viktiga grundpelare i genomförandet.”

Peter Eriksson, Kulturhotellet och Pow! Wow! Sweden

”Namnet ‘No Limit’ speglar vår vision – konstnärerna skulle få måla fritt, utan begränsningar.”

Marita Curran, projektledare, Borås TME

kommunikation och logistik. Detta säkerställer att konstnären kan fokusera på det konstnärliga – och att projektet får en tydlig struktur.

ARBETA MED KONSTNÄRER

Konstnären bör känna till stadens eller stadsdelens historia och de värden som kommunen eller fastighetsägaren vill uttrycka genom konstverket. En tydlig samarbetsmodell mellan konstnär, fastighetsägare och kommun är avgörande för att skapa hållbara och lyckade muralprojekt.

Frågor till konstnärer i en urvalsprocess:

- Hur förhåller du dig till platsens historia och människor?
- Har du erfarenhet av att arbeta med kommunala eller offentliga uppdrag?
- Hur ser din arbetsprocess ut – från skiss till färdigt verk?

En bra samarbetsmodell innebär att konstnären får tillräcklig frihet att skapa, samtidigt som man måste ta hänsyn till praktiska begränsningar som väggens storlek, byggnadens struktur och materialval. Konstnären

”Det är viktigt att anpassa målningar efter platsens kontext och att de inte blir stötande för dem som bor där.”

Kim Demåne, konstnär och muralmålare

bör involveras tidigt, redan i planerings- och godkännandeprocessen. Alla detaljer är viktiga att diskutera med konstnären innan projektet påbörjas, men det är fastighetsägare som har ansvar för att säkerställa att konstnären använder hållbara material för väggmålningar. Fastighetsägare kan vara oroade över hur muralmålningar påverkar byggnadens struktur. I Borås stad har man därför skapat avtal som tydliggör fastighetsägarens ansvar för eventuella framtida renoveringar, vilket har underlättat samarbetsprocessen. Det är beställarens ansvar att se till att konstnärerna har en bra arbetsmiljö som lever upp till svensk lagstiftning. Frågor som har med avtal, arvode, och gärna uppehålle nära arbetsplatsen under tiden målningen pågår ska avhandlas innan arbetet påbörjas. Arrangörer, konstnärer och fastighetsägare behöver oftast hjälpas åt med praktiska frågor som exempelvis materialval. Utmaningar uppstår ofta kring materialval och underlagets beskaffenhet eftersom man också bör tänka in väderförhållanden och långsiktig hållbarhet för konstverket. Konstnärerna måste också ha tillgång till alla nödvändiga verktyg och material.

ARVODE OCH UPPHOVSRÄTT

Peter Gahnström som är utredare på Konstnärnämnden menar att eftersom offentlig konst ofta är finansierad genom bidrag eller sponsring, är det viktigt att arrangörer och curatorer noggrant planerar hur finansiering ska säkerställa konstnärens arbetsvillkor, inklusive ersättning för alla delar av projektet. Curator Daniel Terres menar att oavsett om ett projekt drivs av kommunen, inom det fria kulturlivet, privat sektor eller som ett partnerskap är det avgörande att värna om konstnärernas arbetsvillkor och arvode. Detta innebär att följa relevanta riktlinjer som KRO (Konstnärernas Riksorganisation) har kring arvoden och att ta hänsyn till kostnadsökningar i samhället som påverkar produktionen – från material och liftkostnader till boende.

→ Konstnär Streetcorner. (Foto: Fredrik Åkerberg)

”Vi stöttar konstnärer genom att säkerställa att deras upphovsrätt och förvaltningskrav respekteras.”

Stephanie Bleier, Kollektivet Livet

Han nämner också att arbetsförhållande och trygghet är avgörande för bättre processer och goda resultat. En bättre arbetsmiljö handlar dels om att budgetera för en rimlig tidsplanering som tar hänsyn till kortade arbetsdagar i och med att det rör sig om ett tungt fysiskt arbete, dels att budgetera för ett förarbete på fasader innan konstnären är på plats. En annan viktig aspekt, menar Terres, är att räkna in budgeten för assistenter – en konstnär bör aldrig tvingas att arbeta ensam i en offentlig utomhusmiljö och på en lift, med tanke på att det handlar om många och långa arbetsdagar samt ofta stora ytor.

Konstnärer bör försäkra sig om att deras upphovsrätt är skyddad, särskilt den ideella rätten som gör det möjligt för konstnären att bli namngiven och att stoppa verket om det används på ett sätt som inte överensstämmer med dess ursprungliga syfte. Kollektivet Livet lyfter vikten av att konstnärer måste ha koll på sina rättigheter – vad händer till exempel med verket vid ett ägarbyte eller om fastigheten säljs?

I modern praxis har konstnärer börjat förhandla individuellt om sina arvoden baserat på arbetsinsats, ytans storlek och tekniska krav. Genom att fastställa en transparent ersättningsmodell kan muralprojekt bli mer hållbara och rättvisa för de inblandade konstnärerna. Kajsa Frostensson, curator offentlig konst vid Borås Konstmuseum, poängterar att ett tydligt arvodessystem hjälper till att professionalisera muralmålningar som ett etablerat konstuttryck.

Konstnärsnämnden och KLYS (Kulturens Yrkesorganisationer) har samlat rekommendationer för hur man kan förbättra konstnärers arbetsvillkor och hur samarbeten mellan offentliga aktörer och konstnärer kan struktureras. Rekommendationen är att använda KRO:s riktlinjer för tariffer – men att man också bör tänka på att varje konstnär är unik och att kostnadsökningar påverkar alla led i produktionen.

Diskussionen om vem som äger verket efter det har skapats är komplex, särskilt när det gäller konstnärens rätt att kontrollera användningen av bilder på sitt verk. Det är viktigt för konstnären att förstå både sin ideella och ekonomiska upphovsrätt. Den ideella rätten, som innebär

rätten att bli namngiven och följa sitt verk, kan inte förhandlas bort, men den ekonomiska rätten kan säljas eller förhandlas. Detaljerade avtal mellan konstnären och uppdragsgivaren är avgörande för att definiera även dessa juridiska aspekter.

Juridiska nyckelpunkter i avtal med konstnär:

- Vem äger verket efter färdigställande?
- Vem ansvarar för underhåll?
- Vad händer vid skadegörelse eller behov av restaurering?
- Hur får bilder av verket användas?

FASTIGHETSÄGAREN

Fastighetsägaren spelar en central roll i genomförandet av ett muralprojekt. Dess medverkan är avgörande för att konstverket ska kunna realiseras och bevaras på ett hållbart sätt. Förutom att godkänna konstverket på sitt hus är fastighetsägaren också ansvarig för byggnadens långsiktiga underhåll. Det innebär att de måste säkerställa att konstverket inte skadar byggnadens struktur eller orsakar andra problem som kan påverka byggnadens hållbarhet.

Fastighetsägarens huvudansvar omfattar:

- **Bygglovsansökan:** Att söka bygglov kräver ofta dialog med kommunen och en tydlig plan för verket.
- **Väggens skick och material:** Ytan måste vara lämplig för målning och kräver ofta förarbete – som rengöring, grundmålning eller lagning.
- **Ekonomisk investering:** Resurser krävs inte bara för målningen i sig, utan också för logistik, tillstånd och långsiktigt underhåll.
- **Restaurering och underhåll:** Muralmålningar på fasader kräver skydd, underhåll och så småningom kanske också restaurering.

Fredrik Hjelm, stadsantikvarie i Borås stad, menar att de genom åren har sett att fastighetsägarnas inställning till muralkonst har varierat. Vissa ser muralkonsten som en fördel och en estetisk förbättring av sin fastighet, medan andra oroar sig för underhållskostnader och byggnadens långsiktiga hållbarhet.

Avtal bör innehålla:

- Långsiktig förvaltning och underhåll av konstverket
- Ansvar för eventuella restaureringar av fasaden
- Upphovsrättsliga aspekter.

I anknytning till No Limit i Borås involverades fastighetsägare tidigt i muralprojekten och fick hjälp att navigera bygglovsprocessen. Kommunen agerade stöttande och förmedlade information om vad muralkonst kan innebära för en fastighet. Linus Kjellberg och Maria Hammarsten på Atrium Ljungberg påpekar vikten av att fastighetsägare måste förstå att om det ska vara konst på riktigt så kan man inte ha 100 % kontroll. De menar också att det kan underlätta väldigt mycket om det finns en förmedlare, någon slags gallerist eller curator som är mellanhand. De nämner betydelsen av kloka avtal så att det blir tydligt och klart för alla vad som gäller och vad man får och inte får göra. De menar dock att det är skillnad på den uppgift ett privat fastighetsbolag har, och exempelvis en kommunal organisation, likt Stockholm Konst, vars uppgift är att sprida och upphandla konst.

Frågor till fastighetsägare:

- Vilket värde ser ni i en muralmålning på er fastighet?
- Hur mycket är ni beredda att investera i underhåll?
- Är ni öppna för avtal kring upphovsrätt och bevarande?
- Vilket stöd önskar ni från kommunen?

KOMMUNEN

Kommunen har ofta en dubbel roll: som tillsynsmyndighet – men också som möjliggörare. En välvillig och kunnig kommun kan vara avgörande för att ett projekt lyckas.

Kommunens ansvar omfattar:

- **Samordning:** Skapa dialog mellan bygglovsenhet, kulturförvaltning och andra berörda avdelningar.
- **Stöd:** Ge rådgivning och information till fastighetsägare och konstnärer.
- **Riktlinjer:** Utforma lokala riktlinjer för offentlig konst och muralmålningar.
- **Finansiering:** Genom kulturstöd, gestaltningsprogram och festivaler.
- **Kunskaps spridning:** Kommunicera värdet av konst i stadsrummet – för trygghet, identitet och trivsel.

Valda politiker har både en möjlighet att driva frågor som leder till förändring, och ett ansvar att se till att en kommun och dess förvaltning styrs på ett adekvat sätt som arbetar för kommunens bästa och ser till att den politik som det har beslutats om också implementeras. Fredrika

”Man måste gå från att vara en stoppkloss till att vara en möjliggörare. Men det kräver också modiga och visionära politiker som vill någonting.”

Jonas Naddebo, gruppleddare (C), Stockholms stad

”Tillåt fler typer av konstnärer att delta i offentliga projekt, inte bara etablerade namn.”

Kim Demåne, konstnär och muralmålare

Friberg, stads kreatör i Nacka kommun och grundare av Wallstreet festival kopplar en kommuns synsätt på muralmålningar till en större kontext; hon menar att en kommuns syn på muralmåleri hänger ihop med dess grundkultur och värderingar. Är ledarskapet innovativt och riskbenäget? Hur ser organisationen på misslyckanden? För att åstadkomma långsiktig förändring behöver man arbeta både framåt och bakåt i strukturerna.

”Det handlar också om ’kulturen i kulturen’. Även konst- och kulturvärlden kan vara stel och exkluderande. Vill vi sänka trösklarna måste vi också reflektera över vad/vilka vi släpper över dem. Systemförbättringen behöver gå åt båda håll och ske med ömsesidig respekt”, säger Fredrika Friberg. Hon menar vidare att hur förslag på kultursatsningar tas emot i en kommun ofta beror på hur leveransen för tidigare konstprojekt, exempelvis en festival, sett ut och hur framgångsrikt ledarskapet då varit.

Kommuner kan också bidra till att ge en stad nya dimensioner och social sammanhållning genom att skapa festivaler eller program som integrerar olika konstformer för bredare engagemang.

Flera menar att attityden bland fastighetsägare har börjat förändras; att många nu ser muralkonst som en positiv och värdefull tillgång för sina fastigheter och stadsutveckling i stort. Men curator Daniel Terres pekar på att en bättre dialog och större ansvar för olika aktörer

→ Konstnär Streetcorner. (Foto: Mikael Rickman)

bör komma till stånd. Fokus bör ligga på att engagera fastighetsägare mer aktivt i processen och definiera deras roll i skapandet och förvaltande av konst för en levande stadsmiljö. Han menar att det är något kommuner kan bistå med, genom att initiera dialog och utkräva mer ansvar vid samarbeten. Genom informationsmaterial, att ställa krav vid samarbeten (till exempel medfinansiering, ansvar eller delansvar för bygglovsprocesser och underhåll) och genom att aktivt arbeta med rådgivning kan kommunen underlätta för både fastighetsägare att ta beslut om muralkonst på sina byggnader och för konstnärer eller andra initiativtagare att involvera sig – samt få dessa två att mötas i dialoger.

Linus Kjellberg, affärsområdeschef på Atrium Ljungberg lyfter att det är många lager, och det kanske ibland kan vara lite svårare att vara en snabbspringande liten utmanare. Maria Hammarsten vid Atrium Ljungberg lyfter att det kan vara en idé att jobba med kulturlotsar, och säger att Stockholm stad vid större satsningar eller festivaler har satt upp en tvärgående organisation för att de förstår att det är viktigt att saker inte fastnar på vägen vilket fördröjer processen och hela projektet.

För att ett muralprojekt, stort eller litet, ska landa väl och bli lyckosamt är det tydligt att samverkan mellan aktörer som har olika uppgifter, roller och ansvar är central. Samverkansforum där fastighetsägare ges möjlighet att lära av varandra, särskilt när det gäller underhållsstrategier, värdet av muralkonst för fastighetsvärden och erfarenheter av hur muralmålningar påverkar omgivningen – samt frågor kopplade till kvalitet och konstnärlig frihet – är ännu viktigare, menar curator Daniel Terres. Genom att etablera sådana dialoger kan man gå från en kultur där man "bara är glad för ett ja" från fastighetsägarna till en kultur av aktivt och långsiktigt ansvar för städernas levnadsmiljöer och framtida kulturarv. Detta skapar förutsättningar för att muralmålningar blir en stabil och uppskattad del av stadens identitet och uppmuntrar fastighetsägare att känna sig delaktiga i stadens kulturella utveckling, säger han.

BYGGLOVSHANDLÄGGAREN

Bygglovshandläggaren är en nyckelaktör i muralprojekt genom dennes roll och ansvar att för kommunens räkning bedöma bygglovsansökningar och säkerställa att konstverken uppfyller juridiska och tekniska krav. Handläggaren är ansvarig för att säkerställa att muralmålningen följer bygglagstiftning och lokala regler. Det kan innebära att de granskar en skiss av det påtänkta konstverket och material för att se till att det passar in i stadens estetiska och tekniska krav. Krockar muralmålningen med detaljplaner, kulturhistoriska skydd eller andra bestämmelser?

”Skillnaderna mellan kommuner är stora.
I Helsingborg räcker ett mejl, medan andra
kräver fulla fasadändringsprocesser.
Ett enhetligt regelverk hade underlättat.”

Peter Eriksson, Kulturhotellet och Pow! Wow! Sweden

”Fotomontage är alltid bra för att bedöma
hur en muralmålning kommer att påverka
det offentliga rummet.”

Henrik Nerlund, Skönhetsrådet, Stockholm

Behöver konstverket anpassas för att smälta in i stadsbilden? ”Det är fastighetsägarens ansvar att välja konstnär och material som är hållbart för fasaden – vi bedömer endast ändringen som helhet”, säger Pontus Alexandersson, bygglovshandläggare på Malmö stad.

Handläggarnas brist på konstnärlig kompetens kan ibland också leda till överdriven försiktighet i beslut, eller till och med konflikter om konstnärligt innehåll eller uttryck - men framför allt eftersom det inte finns några möjligheter att ställa krav på konstens kvalitet i plan- och bygglagen. Det är en större sak att titta på förändringen inom bygglovsprövningens ramar än bara tekniska och juridiska bitar. Därav vikten av gott samarbete med kulturförvaltningen och den specialkompetens som finns där. ”Kommunanställda kan ibland vara rädda för att göra fel och kan då hellre neka än godkänna ett projekt. Att inkludera experter kan skapa större förståelse och trygghet”, menar Peter Eriksson vid Kulturhotellet/Pow! Wow! Sweden.

Kollektivet Livet vittnar om detaljkrav på konstnärliga skisser innan projektstart, som försvårar internationella samarbeten och kreativa processer. De menar att internationellt erkända och verksamma konstnärer inte är vana att lämna in exakta skisser för bygglov på förhand. De byråkratiska processerna krockar med processerna för konst, särskilt i större städer som Stockholm. Kommuner som Nacka, Malmö och Borås har dock lyckats korta handläggningstider genom att acceptera referensbilder i stället för fullständiga skisser.

Utmaningarna idag handlar alltså främst om att bygglovsprocessen för muralmålningar ofta är osäker och komplex och skiljer sig mellan

kommuner. Detta beror på brist på praxis och vägledning för hantering av konstverk som muralmålningar.

Frågor att diskutera med bygglovshandläggare:

- Vad krävs för att få bygglov för muralkonst?
- Kan man få permanent lov och vad innebär det?
- Hur hanteras underhållsansvar?
- Hur kan kommunen underlätta processen?

Process från idé till färdig mural

Processen för en muralmålning börjar ofta med en idé som kan komma från en fastighetsägare, ett företag, en förening, en konstnär eller en offentlig myndighet. Därefter behöver en arbetsgrupp bildas och de berörda aktörerna involveras, där fastighetsägarens godkännande är en grundförutsättning. Nästa steg är att utveckla en skiss och bestämma det konstnärliga uttrycket som ska präglade målningen. I vissa fall kan en bygglovsansökan krävas, något som kommunen avgör. När förutsättningarna är klara upprättas en projektplan som omfattar budget, tidsplan, förvaltning, eventuella trafikanordningsplaner samt polistillstånd om det behövs. Själva produktionen omfattar val av material och tekniker och genomförandet på plats. Parallellt eller i anslutning till detta bör den externa kommunikationen planeras, exempelvis genom en invigning eller vernissage och genom att informera media. Efter färdigställandet följer förvaltningen, vilket innebär underhåll och vård av både målningen och fastigheten. Slutligen bör en eventuell framtida avveckling tänkas igenom och på vilket sätt väggytorna i så fall ska återställas.

1 IDÉ TILL MURALMÅLNING

Det finns många platser där en muralmålning kan ha stor inverkan. Det handlar om att se potentialen i de ytor som annars skulle bli förbisedda och att använda färg och form för att väcka liv i en annars död yta.

Valet av yta för en muralmålning är en av de mest grundläggande och kreativa aspekterna i hela processen, och muralmålningar är inte begränsade till stora fasader på gamla byggnader. Nedan listas några punkter att tänka på när en yta för en mural ska väljas:

SYNLIGHET OCH TILLGÄNGLIGHET

För att få maximal uppmärksamhet är det viktigt att placera muralen på en vägg som är synlig och lättillgänglig för en bred publik. Väggar på byggnader vid gator med mycket gångtrafik, torg eller kollektivtrafikhållplatser säkerställer att konstverket får uppmärksamhet i stadsrummet.

OVÄNTADE PLATSER

Muralmålningar kan göra sig väl även på oväntade platser – det kan vara byggplank, väggen på en skola eller en kontorsbyggnad. Till exempel kan en skolgård få en helt ny karaktär genom målade bollplank eller markmålningar. Muralmålningar på tillfälliga strukturer, som containers eller byggbodas, är också ett bra sätt att använda utrymme kreativt.

STORLEK PÅ YTAN

Både små och stora väggar kan vara lämpliga. En muralmålning behöver inte heller täcka hela byggnader; små ytor som baksidan på en kiosk, transformatorstationer, en vägg mellan fönster och till och med på en gammal dörr kan bli fantastiska konstverk.

YTSTRUKTURENS BETYDELSE

Ytans struktur är en annan viktig aspekt. En grov yta som till exempel grovputs, sjösten eller korrugerad plåt kommer att vara betydligt svårare att arbeta med, och resultatet kanske inte blir lika skarpt eller detaljerat. Grafiska mönster eller enklare former är däremot mer lämpade för sådana ytor. Ytor med grov struktur tenderar också att kräva mer färg, eftersom det går åt mer färg i ojämnheterna på ytan. Det bästa för fotorealistiska verk är att använda en slät yta, så som en betongvägg eller slät putsvägg.

← Konstnär STFI Estefania Leighton. (Foto: Mikael Rickman)

PERMANENT ELLER TEMPORÄRT

En vägg som är planerad för rivning eller som inte kommer att vara kvar på lång sikt lämpar sig för en temporär lösning. Där kan det räcka med att skrapa bort lös färg och måla direkt på väggen. Om konstverket är tänkt att vara permanent, är det viktigt att göra ett ordentligt förarbete på ytan – att rengöra och förbereda väggens struktur noggrant, samt att välja rätt färg och material som ska stå emot väderförhållanden och slitage. Ett bra förarbete är dock viktigt även för temporära konstverk, eftersom det kan göra det möjligt att bevara målningen längre än vad man ursprungligen hade tänkt.

2 DIALOG OCH TEAM

I ett muralkonstprojekt behöver en projektgrupp sättas samman och berörda aktörer kontaktas. Beroende på vem som leder arbetet: konstnären, föreningen, kommunen, fastighetsägaren eller företaget behöver roller och ansvar fördelas och samverkan formaliseras för att projektet ska kunna förverkligas. Det är avgörande att identifiera rätt personer och organisationer för att säkerställa att projektet kan genomföras på ett korrekt juridiskt sätt.

GODKÄNNANDE AV YTAN

Det är viktigt att identifiera den person eller organisation som äger eller förvaltar den aktuella byggnaden eller området och få dennes godkännande för muralmålningen. Oftast är det fastighetsägaren som är ansvarig för ytan, men det kan också vara hyresgästen, företagaren eller en annan aktör som kan vara nödvändig att få godkännande ifrån.

3 SKISS OCH KOMPOSITION

En genomtänkt design ger ett bättre slutresultat och kan baseras på olika processer och konstnärliga tillvägagångssätt. Konstverket anpassas med fördel efter väggens form, omgivningen och kontexten för att skapa en organisk koppling mellan målningen och dess plats. Platsens historia kan påverka motivet. Konstnären får då tolka ett specifikt tema och integrera det i sin egen estetik. Invånare, barn eller en specifik grupp kan vara involverade i att ta fram idéer, skisser eller till och med delta i själva målningsprocessen. VR-muralskissning, att skissa i virtuell miljö, kan vara ett sätt att pröva muralidéer.

Genom att noggrant planera skiss, skala och färgval kan muralmålningen få en stark visuell inverkan och en längre hållbarhet. En lek med skalor på platsen kan ge särskilt stark effekt. Färgvalet bör planeras utifrån omgivningen för att skapa en harmonisk helhet och ljusa färger lyfter fram detaljer medan mörka färger kan skapa djup. Starka kontraster kan förbättra synligheten och göra motivet mer läsbart från långt håll. Detta är särskilt viktigt för verk som innehåller text eller grafiska element.

4 EVENTUELL BYGGLOVSANSÖKAN

I vissa fall krävs bygglov för att genomföra en muralmålning, särskilt på fasader som omfattas av kulturminnesskydd.

Bygglovsansökan behövs oftast om:

- Muralmålningen förändrar byggnadens utseende avsevärt.
- Fastigheten är kulturhistoriskt skyddad.
- Fastigheten ligger inom ett detaljplanerat område där fasadändringar kräver tillstånd.
- Kommunen har särskilda riktlinjer för offentlig konst på fasader.

ANSÖKNINGSPROCESSEN

En bygglovsansökan för en muralmålning kräver förberedelser och dialog med kommunen.

1. **Förberedelser:** Samla in fastighetsägarens godkännande, skisser, färgval och en beskrivning av muralens syfte. Området kan också kräva en kulturhistorisk bedömning om fastigheten är skyddad.
2. **Kontakta kommunen:** Ansökan skickas in via kommunens bygglovsavdelning. Skapa en tydlig presentation av projektet, inklusive hur det påverkar omgivningen och hur det harmonierar med områdets estetik och kulturmiljö.
3. **Skicka in bygglovet:** Ansökan behöver troligen innehålla: detaljerade ritningar som visar den exakta placeringen av konstverket, en beskrivning av placering, storlek, material och färger som ska användas, underlag för teknisk bedömning (exempelvis byggnadens bärighet och väggens beskaffenhet) samt eventuellt en kulturhistorisk analys för områden med bevarandekrav.
4. **Samråd:** I vissa fall kan det vara nödvändigt att delta i samråd med kommunen för att få grönt ljus innan ansökan godkänns.
5. **Väntetid:** Bygglov kan ta flera (10–14) veckor att handlägga. En flexibel tidsplan behövs om bygglovsprocessen drar ut på tiden.
6. **Eventuella överklaganden:** Om bygglov avslås, kan det finnas möjlighet att överklaga beslutet. Kommunen har riktlinjer för hur processen för överklagande fungerar.

Några utmaningar i praktiken har identifierats. Brist på enhetliga riktlinjer medför olika bygglovsförfaranden i olika kommuner, vilket kan skapa förvirring. Långa och krångliga bygglovsprocesser och handläggningstider kan avskräcka aktörer och göra projekt mindre flexibla, särskilt

i större kommuner som Stockholm. Det kan finnas otydliga gränsdragningar mellan reklam och konst i bygglovsärenden samt svårigheter med balans mellan konstnärens vision och estetiska krav och stadsbildens karaktär. Estetiska bedömningar från personer utan konstkompetens kan också innebära ett praktiskt problem. Många vittnar om att det i mindre kommuner är något vanligare att hitta pragmatiska lösningar för dessa ansökningsprocesser, samt något enklare med samverkan mellan olika avdelningar inom kommunen – medan större kommuner har längre handläggningstider för bygglov.

JURIDISKA ASPEKTER PÅ BYGGLOV

Att förstå bygglovsprocessen är en nyckel för att kunna genomföra muralmålningar på ett hållbart och lagligt sätt. Det handlar inte bara om att måla – utan om att samspela med stadens regler, lagar och olika aktörer. I "Offentlig konst, handbok för kommunala beställare" som Statens Konstråd gav ut i början av 2024 nämns muralmålning.

"För byggnadsverk krävs bygglov, om de uppförs inom detaljplanerad mark. Offentlig konst är av hävd inte bygglovspliktig och i de flesta av landets kommuner är konstverk undantagna kraven på bygglov. Formellt har dock kommunerna rätt att besluta om och i så fall hur bygglov ska gälla för den offentliga konsten. Vissa kommuner kräver bygglov för viss typ av konst, till exempel om konsten är en del av en fasad eller på annat sätt påverkar hur byggnaden eller omgivningen ser ut på ett betydande sätt. Bygglov gäller då om konsten påverkar den befintliga bebyggelsen i betydande mån. Det kan gälla till exempel muralmålning på befintlig bebyggelse. Många kommuner har valt att dela upp det så att konstens plats och utbredning måste godkännas av bygglovshandläggare, och det konstnärliga innehållet av förvaltningen med sakkunskap inom konst. Tydliga riktlinjer för bygglov och konst, med kriterier eller gränsdragningar, kan därför vara bra att inkludera i kommunens styrdokument eller rutiner. Konst regleras inte i plan- och bygglagen (PBL), men konstverk kan i vissa fall ändå kräva bygglov eftersom detta krävs för att ändra en byggnads yttre utseende (PBL 9 kap 2§), vilket ofta kallas fasadändring. Muralkonst räknas som en sådan enligt svensk bygglagstiftning (även ändringar av en mur eller andra ytor kan behöva bygglov). I många kommuner betyder detta att bygglov måste beviljas innan arbetet kan påbörjas, vilket ofta innebär en längre administrativ process där särskilt fastighetsägaren och konstnären måste samarbeta för att säkerställa att ansökan till kommunen innehåller all relevant

"Sätt upp riktlinjer som skiljer mellan reklam och konst, för att undvika förvirring kring vad som kräver bygglov."

Henrik Nerlund, Skönhetsrådet, Stockholm

information. När bedömning av konstprojekt görs ska dess påverkan på stadsbilden beaktas och hur konstverket upplevs på nära och på långt håll. Kommunen måste ta hänsyn till både enskilda och allmänna intressen. Vad som räknas som allmänna intressen anges i PBL 2 kap 6 § och dit räknas till exempel "stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen, intresset av en god helhetsverkan(...)".

RUNT OM I SVERIGE: BYGGLOV I PRAKTIKEN

I flertalet intervjuer framkommer att många kommuner saknar en etablerad praxis för bygglovsansökningar av muralmålningar. Detta riskerar leda till långa handläggningstider och osäkerhet kring godkännanden. Muralmålningar omfattas av fasadändringsregler i plan- och bygglagen, och det är detaljplanen som styr vad som gäller, vilket innebär att bygglovshandläggare måste beakta detaljplaner och historiska värden vid bedömning. Därför är det också viktigt för bygglovshandläggare att ha tillräcklig information om konstprojektet.

Det som behöver bedömas är hur fasadändringen påverkar stadsbilden och eventuella värden kopplade till byggnaden eller bebyggelseområdet. Att tydligt avgränsa bygglovshandläggarens roll till tekniska och juridiska frågor kan minska risken för att personliga åsikter om det konstnärliga uttrycket påverkar beslutet. Det bör finnas en "armlängds avstånds"-princip i bygglovsprocessen för konstprojekt, så att de estetiska aspekterna hanteras av konstnärliga sakkunniga snarare än av bygglovshandläggare.

I vissa kommuner kräver bygglovsenheten fullständig dokumentation av ett konstverk innan bygglov beviljas, medan andra accepterar en mer generell skiss. Fredrika Friberg, stads kreatör i Nacka kommun menar att de har haft ett bra arbetssätt i kommunen genom att de började i liten skala, vilket innebär liten risk. Det gav både politiken och organisationen möjlighet att utvärdera längs vägen – och skapa förtroende för att gå vidare med större satsningar.

Stockholm stad tog 2021 fram en strategi för gatukonst och muralmålningar som är tänkt att identifiera framgångsfaktorer och beskriver en rekommenderad process aktuell för alla projekt där staden deltar. Medel avsattes också för nya gatukonst- och muralmålningssprojekt. I strategin anges: "Målet med strategin är att fler gatukonst- och muralmålningssprojekt upprättas i Stockholms stadsmiljöer samt på stadens fastigheter där det är lämpligt, särskilt i områden som saknar eller har få samtida konstverk."

Bedöms åtgärden ändra fasaden väsentligt krävs bygglov. Till hjälp har handläggarna oftast stadsarkitekter och stadsantikvarier för att bedöma om konsten passar in i området eller på byggnaden, då bygglovshandläggare sällan har estetisk eller konstnärlig bakgrund. Bygglovshandläggare gör den slutliga bedömningen kring själva bygglovskravet, och kommunala tolkningar av regler varierar.

MALMÖ STAD

Arbetet med att förenkla bygglovsprocessen för muralmålningar startade i Malmö för tre–fyra år sedan. Det började som ett politiskt initiativ efter Artscares första evenemang. Målet var att minska krångel och tydliggöra vilka krav som gäller. Endast fasadens förändring bedöms juridiskt, plan- och bygglagen (PBL) reglerar inte konstnärliga motiv. Malmö har efter det dock haft relativt få nya ärenden för muralmålningar (14 stycken på tre år), vilket tyder på att förenklingen inte heller lett till överbelastning. Malmö stad är nu relativt bra på att snabbt avgöra om en föreslagen yta är lämplig att målas eller inte eftersom den bedömningen inte skiljer sig nämnvärt från hur fasadändringar hanteras i största allmänhet.

Pontus Alexandersson, bygglovshandläggare på Malmö stad, menar att de har förenklat bygglovsprocessen för muralmålningar, men det betyder inte att de gör avkall på varsamhetskraven i lagen. "Det är viktigt att förstå att bygglov handlar om förändringar i stadens miljö – det ska vara genomtänkt och väl utfört. Även om bygglovsprocessen kan kännas byråkratisk, är den nödvändig för att balansera utveckling och bevarande". Ansökan skickas in via kommunens e-tjänst med ritningar över fasaden och projektets omfattning. Den digitala hanteringen förenklar processen. Det är tillåtet att återanvända ritningar från tidigare beviljade bygglov för samma byggnad. En detaljerad ritning som beskriver de berörda fasaderna samt information om motiv, färger och skala är nödvändig. Bygglovshandläggare granskar därefter ärendet utifrån PBL och områdets detaljplan. Ändringar bedöms utifrån varsamhetskrav och anpassning till områdets karaktär, där kulturhistoriska byggnader har förvanskningsförbud. På särskilt värdefulla byggnader finns

förvanskningsförbud – det handlar om att skydda husens unika värden. "Brandgavlar är ofta rätt trista, även i kulturhistoriskt viktiga områden – där kan muralmålningar tillföra något positivt", menar Pontus Alexandersson.

BORÅS STAD

Borås har på flera sätt varit en förebild i hur en stad kan hantera bygglovsprocesser pragmatiskt för att få till muralkonst på ett smidigt sätt. Genom att arbeta nära fastighetsägare och konstnärer utvecklade Borås stad i tidigt skede inför No Limit 2014 en process där muralmålningar godkändes utifrån referensbilder och konstnärens tidigare verk, snarare än en fastställd slutdesign, och där Borås TME hanterade delar av processen för att underlätta för övriga inblandade aktörer, till exempel bygglovsenhet, konstnärer och fastighetsägare. Marita Curran vid Borås TME tror att det är ett skäl till varför många fastighetsägare såg projektet med muralmålningar som något positivt, snarare än en risk. Hon lyfter också det faktum att fastighetsägarna enligt avtal hade en möjlighet att efter tre månader med konstverket på fastigheten fatta ett nytt beslut om de ville ta bort konstverket, utan att behöva bekosta detta själva. De slapp därmed ta den ekonomiska risken om de inte blev nöjda med slutresultatet. Marita säger dock att ingen fastighetsägare önskade att något verk skulle tas bort. Avtalet reglerade också att fastighetsägaren tog över det fulla ansvaret för konstverket efter ett år.

I anslutning till No Limit skapades en process i Borås stad där fastighetsägaren ansvarade för bygglovsansökan, medan kommunen, genom Borås TME, stöttade processen genom att underlätta dialogen mellan olika aktörer. Fastighetsägarens roll var att godkänna att muralmålningen fick genomföras på sin fastighet och att skriva under bygglovsansökan. Fastighetsägaren skulle även säkerställa att byggnadens struktur klarade målningen och, efter ett år, ta över ansvaret för konstverket med allt vad det innebär, såsom underhåll av fasaden. Kommunens roll var att granska och godkänna bygglovsansökningarna samt ansvara för att ta ner konstverket efter tre månader om fastighetsägaren inte ville ha det kvar. Borås TME:s roll var att möjliggöra dialog och samverkan mellan fastighetsägare, kulturförvaltning, bygglovsenhet och konstnärer samt bistå i processen med bygglovsansökningar.

Fredrik Hjelm, stadsantikvarie, och Niklas Lund, enhetschef vid Bygglovsenheten i Borås stad lyfter båda att det handlar om konstnärlig frihet kontra tekniska krav. Och att de vid Borås stadsbyggnadskontor har valt en mer pragmatisk approach genom att prioritera konstnärlig frihet och minimera detaljkraven i ansökningar. Resultatet har mestadels tagits emot positivt. Ibland lyfts frågor dock över till Byggnadsnämnden

”Tillåt tillfälliga muraler med möjlighet till förlängning eller omvandling till permanenta verk om de blir populära.”

Henrik Nerlund, Skönhetsrådet, Stockholm

som tar beslut i känsliga frågor för att skydda tjänstemän. Det är tydligt att bygglovsenheten i Borås stad själva uppskattar och förstår betydelsen av konsten i stadens offentliga rum, samt att de anser sig ha varit relativt fria i hur de har jobbat och vad de har godkänt.

TILLFÄLLIGA ELLER PERMANENTA BYGGLOV?

Antingen ges tillfälliga bygglov som kan förnyas fem år i taget, eller så kan man ge permanenta bygglov från början. Det är viktigt att utreda de juridiska ramarna och att koppla in stadsbyggnadskontoret för att diskutera vilka ansvarsfrågor och underhållskrav som kan komma med respektive alternativ. Muralmålningar bör involveras i en mer långsiktig stadsplanering, där konstverken inte bara ses som temporära projekt.

År 2029 har det gått 15 år sedan Borås stad gav de första muralmålningarna, i anslutning till No Limit, sina första temporära bygglov. Eftersom temporära bygglov bara kan ges högst tre gånger à fem år måste kommunen snart fatta beslut kring konstverkens framtid. ”2029 blir ett viktigt år för oss när vi måste besluta om vi vill permanenta vissa verk.” (...) ”Vi har diskuterat att permanenta vissa väggar, men låta målningarna förändras över tid, säger Fredrik Hjelm, stadsantikvarie, Borås stad. En möjlig lösning som Borås diskuterar framåt är alltså att utse ”permanent väggar” där målningar eventuellt kan förändras över tid. Tidsbegränsade bygglov är inte till för att göra processer enklare, de är till för de saker som har det behovet, som är tidsbegränsade till sin natur, menar Kajsa Frostensson och Anton Backe vid Borås Konstmuseum.

5 PROJEKTPLAN

En projektplan för en muralmålning bör ge en tydlig struktur för hela processen – från idé till färdigt verk – och säkerställa att både konstnärliga, praktiska och administrativa aspekter är genomtänkta. Nedan listas centrala delar som bör ingå:

1. **Syfte och mål** - Beskriv varför muralen ska skapas. Är målet att försköna en plats, stärka en lokal identitet, driva stadsutveckling eller skapa uppmärksamhet kring ett tema?
2. **Platsanalys** - Redogör för byggnadens eller väggens skick, synlighet, omgivning och eventuella tekniska förutsättningar.
3. **Konstnärligt koncept** - Presentera en skiss eller beskrivning av verket, inklusive färger, stil och eventuella symboliska inslag.
4. **Tillstånd och juridik** - Klargör vilka tillstånd som krävs – från fastighetsägare, kommun, byggnadsnämnd eller kulturmyndigheter. Ta också hänsyn till upphovsrätt och eventuella avtal mellan konstnär och beställare.
5. **Budget** - Redovisa kostnader för konstnärsarvode, material (färg, lyftkranar, skyddsutrustning), underhåll, dokumentation och eventuella kommunikationsinsatser.
6. **Tidplan** - Beskriv projektets olika faser: idéutveckling, skissgodkännande, materialinköp, genomförande och invigning. Ange tidsramar för varje moment och ta höjd för väderförhållanden.
7. **Organisation och ansvar** - Lista vem som ansvarar för vad – konstnären, projektledaren, fastighetsägaren, kommunen eller sponsorer.
8. **Kommunikation och delaktighet** - Planera hur projektet ska kommuniceras till allmänheten och involvera eventuellt lokala aktörer eller boende.
9. **Underhållsplan** - Tänk igenom hur muralen ska bevaras över tid, inklusive rengöring, eventuella lagningar och beslut om framtida avveckling.

För varje plats är det viktigt att förstå de unika förutsättningarna och vilka specifika förberedelser som krävs för att säkerställa ett hållbart och långvarigt resultat.

PROJEKTION

Det finns flera olika sätt att måla upp ett muralmotiv. Här är fyra vanliga metoder.

- **Rutnätsmetoden** hjälper till att skala upp skissen från ett mindre format till en större vägg genom att dela upp motivet i lika stora sektioner.
- **Scribble Grid-tekniken** är en modern metod där konstnären skapar ett abstrakt nät av linjer och symboler på väggen och använder det som referens för att överföra skissen.
- **Projektionsteknik:** Att projicera upp motivet på väggen med hjälp av en projektor är en snabb och effektiv metod för att få en exakt överföring av designen. Detta är särskilt användbart vid detaljerade och komplexa motiv. VR-muralskissning är en ny teknik som innebär att man använder ett VR-headset för att projicera en digital skiss på en vägg via förstärkt verklighet (AR). Det gör att konstnären kan rita upp motivet direkt på väggen utan att behöva en traditionell projektor. Med appar som Contour och Sketchar kan man ladda upp sin bild, justera storlek och placering – och sedan följa linjerna med sprayburk eller penna. Det här sättet att arbeta är snabbt, billigt och fungerar även i dagsljus.
- **Perspektiv och förvrängning:** För att muralmålningen ska se rätt ut från betraktarens vinkel är det viktigt att använda metoder som tar hänsyn till perspektivförskjutning, särskilt om verket placeras på höga byggnader eller ovanför ögonhöjd.

FÄRG- OCH MATERIALVAL

Att välja rätt färg och material är avgörande för ett långvarigt och hållbart resultat. För utomhusmålningar är det viktigt att använda färger som tål solljus och inte bleknar över tid. Akrylatfärg med hög UV-beständighet är ett bra val. Ljuset kan påverka hur färger uppfattas, så det kan vara bra att testmåla en mindre del av väggen innan hela målningen påbörjas.

AKRYLAT- OCH SILIKATFÄRG

Akrylat- och silikatfärg är vanliga val för muralmålningar, särskilt

utomhus. Silikat- och akrylatfärger skiljer sig åt på flera viktiga punkter. När det gäller diffusionsförmåga är båda färgtyperna diffusionsöppna, vilket innebär att de låter väggen andas och därmed förhindrar fuktproblem. Silikatfärg utmärker sig genom sin exceptionella hållbarhet och kan hålla i decennier, medan akrylatfärg är mer flexibel och slagttålig. Fästförmågan skiljer sig också åt – silikatfärg fäster kemiskt på mineraliska ytor, medan akrylatfärg fungerar på fler underlag och kräver mindre förberedelse. I fråga om färgintensitet ger akrylatfärg starkare och mer livfulla färger, medan silikatfärg har en mattare och mer naturlig estetik. Slutligen påverkas valet av färg av ytans material: silikatfärg fungerar bäst på puts och betong men fäster dåligt på organiska material, medan akrylatfärg är mer mångsidig och kan användas på olika typer av ytor.

SPRAYFÄRG

Sprayfärg är ett populärt val inom muralmålning men har specifika egenskaper att beakta. Sprayfärger varierar i kvalitet och egenskaper beroende på fabrikat och produktlinje. Billigare varianter har ofta sämre ljusäktighet och kan blekna snabbare, medan högkvalitativa produktlinjer erbjuder bättre hållbarhet över tid. När det gäller diffusionsförmåga är sprayfärg inte diffusionsöppen, vilket kan påverka väggens fuktreglering negativt. Sprayfärg finns dessutom i olika glansgrader, något som påverkar verkets slutresultat – det är därför viktigt att se till att färger med olika glansnivåer harmonierar för att uppnå en enhetlig finish. Valet av produktlinje har också betydelse, eftersom olika sprayfärger skiljer sig åt i täckförmåga, torktid och pigmentkvalitet. Det är därför klokt att anpassa färgvalet efter väggens yta och målningens specifika krav.

PRIMER

Primer spelar en avgörande roll för att säkerställa ett hållbart och estetiskt resultat vid målning. Den förbättrar färgens vidhäftning på väggen och minskar risken för flagning och slitage. Det finns olika typer av primer anpassade för olika ytor, till exempel betongprimer, putsprimer, metallprimer och glasprimer. Genom att använda en primer förlängs målningens livslängd samtidigt som ytan skyddas mot yttre påverkan. Dessutom bidrar primern till att jämna ut underlaget, vilket ger en mer enhetlig och professionell färgapplikation.

Det är alltid rekommenderat att prata med butiken där färgen köps för att få professionella råd om vilket material som passar bäst för det specifika projektet och ytan. Erfarna butiksexperter kan ge vägledning om vilka produkter som fungerar bäst beroende på väggens yta, väderförhållanden och hållbarhetskrav. Att beskriva syftet med målningen och ytan kan hjälpa till att få rekommendationer som ger optimalt resultat.

VANLIGA YTOR OCH HUR MAN ARBETAR MED DEM

Att måla på olika underlag kräver rätt förberedelse, primer och färg. Betong och cement måste rengöras, primas och målas med akrylat- eller silikatfärg. Sjösten är porös, kräver noggrann rengöring, stenprimer och sprayfärg. Putsade väggar tvättas, primas med putsprimer och målas med diffusionsöppen akrylat- eller silikatfärg. Tegel rengörs, ibland primas, och målas med samma färgtyper. Trä slipas, grundas med träprimer och målas med akrylat- eller sprayfärg. Metall kräver rostskydd, metallprimer och sprayfärg. Glas rengörs, primas och kan målas med sprayfärg men håller dåligt. Asfalt och markytor rengörs, primas och målas med akrylatfärg för temporära verk eller tvåkomponentsfärg för permanenta.

BETONG- OCH CEMENTVÄGGAR

Betong och cement är hållbara men kan vara utmanande att måla på om inte rätt förberedelser görs. Ny betong kräver särskild uppmärksamhet, men även äldre betongväggar kräver förberedelse.

- **Förberedelse:** Oavsett om betongen är gammal eller ny, är det avgörande att prima ytan innan målning. Ny betong kan ha ett lager av formsläppsmedel som hindrar färgen från att fästa, så detta lager måste tas bort genom att blästra eller slipa. För äldre betongytor rekommenderas att tvätta väggen med högtrycksspruta för att ta bort smuts, alger eller mögel.
- **Primer:** Oavsett om väggen är ny eller gammal, ska en betongprimer alltid appliceras för att säkerställa att färgen fäster ordentligt och att flagnings eller bubblor förhindras.
- **Materialval:** För betongytor rekommenderas akrylatfärg, som ger en hållbar och slitstark yta, eller silikatfärg om du vill ha en mer naturlig yta.

SJÖSTEN

Sjösten är en yta som ofta används i äldre byggnader eller på fasader som ska ge ett rustikt utseende, men den kräver mer omsorg vid målning.

- **Förberedelse:** Sjösten är en mycket absorberande yta, vilket innebär att den suger åt sig betydligt mer färg än andra ytor. Det är viktigt att noggrant tvätta väggen för att få bort smuts, alger eller andra

→ Konstnär HUA. (Foto: LennArt)

beläggningar. En högtryckstvätt kan vara ett effektivt sätt att rengöra väggen, men kom ihåg att om väggen är väldigt porös, kan det behövas mer än en tvätt.

- **Primer:** Eftersom sjösten är mycket porös, är det viktigt att applicera en primer som är anpassad för stenytor.
- **Materialval:** Sprayfärg är ofta det bästa alternativet för att måla på sjösten, eftersom ytan är ojämn och svår att arbeta med. Sprayfärg ger en jämn täckning även på ojämna ytor. Akrylatfärg fungerar också bra, men bör användas i kombination med sprayfärg för att skapa detaljer och skarpa linjer.

PUTSADE VÄGGAR

Putsade väggar är mycket vanliga för muralmålningar, både på äldre och nyare byggnader.

- **Förberedelse:** Om väggen är gammal och porös, använd en putsprimer för att skapa en stabil yta för målningen. Rengör väggen från smuts och mögel med hjälp av en högtryckstvätt och använd eventuellt algrengöring för att få bort mögel.
- **Primer:** En putsprimer är nödvändig för att färgen ska fästa ordentligt, särskilt på äldre, porösa ytor.
- **Materialval:** Det är viktigt att färgen är diffusionsöppen för att låta väggen andas. Akrylat- och silikatfärg är bäst lämpade då de är hållbara och möjliggör fuktgenomsläpp. Akrylatfärg ger starka färger och god hållbarhet.

TEGELVÄGGAR

Tegel ger en rustik och hållbar yta för muralmålningar.

- **Förberedelse:** Rengör tegelväggen från smuts och gamla beläggningar.
- **Primer:** En tegelprimer är viktig för att säkerställa att färgen fäster ordentligt på ytan.
- **Materialval:** Akrylatfärg eller silikatfärg är ett bra val för tegelväggar.

TRÄVÄGGAR

Träväggar används ofta för tillfälliga konstverk eller på inomhusytor.

- **Förberedelse:** Rengör träytan noggrant och slipa för att få en jämn yta.
- **Primer:** En träprimer är viktig för att förhindra att fukt tränger in i träet.

- **Materialval:** Akrylatfärg fungerar bra för träytor, men sprayfärg kan användas för detaljer.

METALLVÄGGAR

Metall kräver särskild behandling för att förhindra rost och säkerställa att färgen håller.

- **Förberedelse:** Gör en rostskyddsbehandling innan målning och rengör noggrant ytan.
- **Primer:** En metallprimer är viktig för att få bra vidhäftning på metall- ytor samt har en rostskyddande funktion.
- **Materialval:** Sprayfärg fungerar bra på metall, men se till att välja en produkt med hög kvalitet för bättre hållbarhet.

GLASYTOR

Att måla på glas är mindre vanligt men kan skapa intressanta och tillfälliga konstverk.

- **Förberedelse:** Rengör ytan noggrant och använd en primer anpassad för glas.
- **Primer:** En glasprimer förbättrar vidhäftningen och förhindrar att färgen lossnar.
- **Materialval:** Sprayfärg och de flesta målarfärger fäster bra på glas- ytor, men hållbarheten är ofta begränsad. Glas är sällan lämpligt för permanenta verk, eftersom färgen har svårt att fästa långsiktigt.

ASFALT OCH MARKMÅLNINGAR

Markmålningar används för offentliga konstverk, särskilt på torg och gator.

- **Förberedelse:** Se till att marken är fri från smuts och fett innan målning.
- **Primer:** Använd en asfaltprimer för att säkerställa att färgen fäster ordentligt.
- **Materialval:** Valet av färg beror på hur länge målningen ska finnas kvar. Akrylatfärg fungerar bra för temporära verk (1–3 år) och kan avlägsnas med högtryckstvätt. För permanenta markmålningar krävs oftast tvåkomponentslösningar, vilket är en dyrare men mer hållbar metod.
- **Slitage:** Markmålningar utsätts för hög belastning genom gång- och fordonstrafik. Därför är det viktigt att välja rätt färgtyp och produkt- linje baserat på ytan och önskad hållbarhet.

GRUNDARBETE

Innan målning kan påbörjas så behöver väggen tvättas, primer appliceras och därefter maskeras. Innan målning påbörjas bör alla ytor som inte ska täckas skyddas. Använd maskeringstejp för kanter och detaljer, samt plast eller skyddspapper för större partier som fönster, dörrar eller markytor. Noggrann maskering sparar tid vid efterarbete och ger en skarpare, mer professionell slutfinish.

MÅLNINGSTEKNIKER

Genom att kombinera olika tekniker och anpassa metoderna efter ytan kan muralmålningen få både precision och livfullhet, vilket bidrar till ett mer dynamiskt och hållbart slutresultat. Ett noggrant efterarbete förlänger muralens livslängd och säkerställer att konstverket bevaras i gott skick över tid.

- **Lager-på-lager:** Skapa djup genom att bygga upp kontraster gradvis. Börja med ljusa färger och arbeta successivt mot mörkare toner.
- **Schabloner och tejp:** Perfekt för att skapa skarpa linjer, grafiska mönster och upprepande element. Tejp kan även användas för att skapa geometriska former.
- **Skrivteknik och texturer:** Använd torrborstning för att skapa mjuka övergångar eller sprutteknik för att ge en råare, mer levande textur.
- **Blandning och skuggning:** Experimentera med olika tekniker för att få till mjuka övergångar och realistiska skuggningar. Svampar, trasor och airbrush kan vara effektiva verktyg.
- **Målning med roller och pensel:** Rollers är effektiva för större ytor, medan penslar ger kontroll över detaljer och linjer.
- **Sprayfärgsteknik:** Använd olika munstycken för att skapa variation i linjebredd och textur.

SÄKERHET OCH ARBETSMILJÖ

Skyddsutrustning som andningsmask, handskar och skyddsglasögon bör användas för att minimera exponering för lösningsmedel och damm.

Planera för liftar eller ställningar vid arbete på stora väggar. Säkerställ att all utrustning är säker och uppfyller arbetsmiljöstandarder.

Om målningen sker nära trafik eller offentliga platser, överväg avspärningar eller samarbete med kommunen för att undvika olyckor. Det kan krävas en Trafikanordningsplan (TA-plan) för att säkerställa att arbetet kan utföras tryggt och i enlighet med lokala trafikregler. Se över väderförhållanden och planera arbetet för att undvika regn eller extrema temperaturer som kan påverka färgens torktid och vidhäftning.

”Att skapa en fysisk eller digital karta samt sätta upp skyltar i samband med väggmålningarna är en enkel åtgärd som höjer konstverkens status och synlighet.”

Peter Eriksson, Kulturhotellet och Pow! Wow! Sweden

En mural kan och bör kommuniceras till allmänheten. Det kan göras på många olika sätt, digitalt och fysiskt på plats.

INVIGNING OCH VERNISSAGE

När muralen är klar är det en god idé att samla alla inblandade och intresserade för invigning och vernissage. Ett öppet event sprids alltid bättre i media.

FOTOGRAFERING

Ta högupplösta bilder i olika ljusförhållanden och vid olika tidpunkter på dagen för att fånga muralens fulla uttryck. Dokumentationen kan vara användbar både för konstnären och eventuella sponsorer eller samarbetspartners.

SOCIALA MEDIER OCH LOKALPRESS

Dela processen och det färdiga verket via sociala medier och lokalpress för att skapa engagemang och öka synligheten. Interaktion med publik och följare kan stärka muralens kulturella betydelse.

INFORMATIONSSKYLtar

Placera en skylt vid muralen med information om konstnären, projektet och eventuella samarbeten för att ge kontext till verket och sprida kunskap om muralmålning som konstform. En QR-kod kan länka till mer information om konstverket och projektet på nätet.

ARKIVERING

Om muralen är en del av ett större konstinitiativ kan det vara värdefullt att inkludera den i arkiv eller databaser över offentlig konst för framtida referens.

”Underhåll är inte ett nödvändigt ont – det är en fortsättning på den konstnärliga processen. Det visar respekt för verket, konstnären och platsen”.

Mikael Rickman, konstnär

Muralkonst kräver regelbundet underhåll för att bevara dess estetiska värde och förhindra skador. För att skydda muralmålningen mot väderpåverkan, såsom fukt och sol, bör väggarna behandlas med hållbara färger och material som är anpassade för de specifika väderförhållandena i området. Det är också viktigt att konstverket bevaras från smuts och skräp som kan skada färgen eller strukturen på verket. Fastighetsägaren ansvarar för långsiktig vård av sin fastighet vilket innebär att de måste se till att muralmålningar hålls i gott skick över tid. Detta betyder alltså att de förväntas vårda konst på sina byggnader, som de från början ofta inte själva finansierat. Detta ansvar inkluderar att hålla reda på eventuellt slitage, klotter och skador från väderförhållanden. Klotter är ett vanligt problem som kan skada konstverket, särskilt om det inte behandlas ordentligt. Därför är det viktigt att använda klotterskyddande material eller lack för att skydda konstverket från oönskade tecken eller skador. Väggens placering, till exempel om den ligger i skugga eller har mycket sol, påverkar hur länge en muralmålning håller. ”Flera äldre muralmålningar i Borås är i bättre skick än nyare verk, mycket tack vare bättre förarbete och materialval”, menar Anton Backe, producent offentlig och urban konst, Borås stad.

Följande åtgärder underlättar underhåll och skötsel av muralen:

- **UV-skyddslack:** Applicera en UV-skyddande lack för att förhindra att färger bleknar över tid och säkerställa att muralen behåller sin lyster trots exponering för solljus.
- **Anti-graffitibehandling:** I utsatta miljöer kan en skyddslack göra det lättare att tvätta bort klotter utan att skada målningen. Det finns både permanenta och temporära klotterskydd att välja mellan beroende på behov.
- **Regelbunden inspektion:** Se över muralen med jämna mellanrum för att upptäcka och åtgärda skador i tid. Detta kan inkludera mindre retuscheringar och underhåll av skyddslack.

- **Rengöring:** Använd skonsamma rengöringsmetoder för att avlägsna smuts och föroreningar som kan byggas upp över tid, utan att påverka färgens kvalitet.

RESTAURERA ELLER ERSÄTTA KONSTVERK?

Efter en tid kan muralmålningar behöva restaureras för att återställa dem till sitt ursprungliga skick. Restaurering kan inkludera att återskapa färger, ta bort klotter eller reparera skadade delar av konstverket. Det är viktigt att fastställa en plan för restaurering och underhåll av konstverken i förväg, så att det görs på ett hållbart sätt. Om ett konstverk blir för skadat och inte går att återställa kan det behöva ersättas. I sådana fall är det viktigt att överväga om ett nytt konstverk ska målas eller om det finns andra sätt att upprätthålla områdets visuella uttryck. Fredrik Hjelm, stadsantikvarie vid Borås stad, lyfter de nästintill ikoniska verken i staden; "Nobelhuset" samt "Den blå örnen". Dessa visar att vissa muralmålningar kan bli så populära att de nästan kräver bevarande, vilket väcker frågor om framtida konservatorsarbete och konstnärers roll i restaureringar.

9 EVENTUELL AVVECKLING

Nedan följer en enkel vägledning för att avveckla en muralmålning. Överväg ifall muralen har ett dokumentationsvärde, till exempel om den har blivit en del av platsens identitet eller haft betydelse för grannar och besökare.

Bestäm metod för avveckling:

- **Övermålning:** Den enklaste och mest använda metoden. Välj en fasadfärg som passar byggnaden och som skapar en neutral yta för framtida bruk.
- **Ommålning:** En ny mural kan också skapas direkt ovanpå den gamla. Det är ett sätt att förnya platsen utan att ta bort konstens närvaro.
- **Rengöring eller borttagning:** Om muralen är målad på en yta som går att rengöra eller demontera, kan det vara ett alternativ – men det är ofta mer tekniskt avancerat.

Innan en muralmålning avvecklas – oavsett metod – bör upphovspersonen kontaktas. Muraler är ofta resultatet av omfattande medskapandeprocesser med unga, lokalsamhälle eller samarbeten med professionella konstnärer. När muralen tas bort förändras byggnadens uttryck, och resultatet bör harmoniera med både fastigheten och omgivningen. Om muralen varit synlig för allmänheten kan det vara bra att informera grannar eller hyresgäster om varför den försvinner, särskilt om den varit uppskattad. Att måla över en mural utan samråd med konstnären kan inte bara upplevas som respektlöst, utan kan även strida mot ideell upphovsrätt enligt svensk lag (URL 3 kap). Dokumentera muralens historia, och överväg att inkludera en skylt, QR-kod eller fotografi som hedrar verket även efter att det tagits bort.

Slutord

Det är viktigt att värdesätta de uttryck som ger plats åt nya röster, speglar lokalsamhällen och skapar offentliga rum som känns levande. Det handlar om att se konsten som en del av samhällsbygget – inte som dekoration, utan som infrastruktur för kultur, identitet och tillhörighet. Vidare är det viktigt att tänka långsiktigt; att skapa system, avtal och strukturer som gör det möjligt för muralkonst att både frodas och bevaras. De många goda exemplen lyfta i denna bok visar att det går, och exemplen kan fungera som språngbrädor för andra städer att lyckas. Att ge Statens Konstråd (eller den myndighet som ansvarar för dessa frågor framgent) i uppdrag att utveckla en enhetlig policy och nationella riktlinjer för bygglovsprocesser för muralkonst – som inkluderar klara riktlinjer för estetiska och tekniska krav – skulle kunna vara ett viktigt verktyg för att sänka trösklarna för mer muralkonst runt om i Sverige.

Fram till att enhetliga riktlinjer utarbetas kan kommuner som vill förbättra sitt arbete med muralkonst använda sig av framgångsrika exempel från exempelvis Borås, Örebro, Stockholm och Malmö. Viktiga lärdomar handlar bland annat om:

- Förenklade bygglovsansökningar för muralkonst genom att en särskild bygglovsmall för konstverk på fasader tas fram.
- Tillgång till standardiserade avtal som tydliggör ansvar och underhållsfrågor för fastighetsägare, kommun och konstnärer, särskilt kring vård och restaurering. Detta kan vara särskilt användbart i situationer där fastighetsägaren inte själv beställt eller finansierat konsten.
- Generella riktlinjer för temporära och permanenta muralmålningar, med möjlighet att enkelt förlänga tillstånd.
- Bättre samverkan mellan bygglovsavdelningar och kulturförvaltningar för att öka förståelsen för muralkonstens betydelse i stadsutveckling. Det kan exempelvis handla om samarbetsmöten mellan stadsarkitekter, antikvarier och bygglovshandläggare för stöd i bedömningar.

Om mer enhetliga förutsättningar för processen för fler muralmålningar lyckas åstadkommas finns det goda möjligheter för en mer positiv utveckling i våra städer där konst blir en allt viktigare del och där muralkonst inte enbart är fin färg på väggar – utan en stark röst i stadsrummet.

Muralkonst gör städer levande, förvandlar anonyma fasader till berättelser, skapar stolthet i kvarter och bygger broar mellan människor. Men hur går det egentligen till att skapa en mural – och vad krävs för att processen ska bli lyckad, hållbar och meningsfull?

Mer muralkonst – en handbok är den första heltäckande guiden för alla som vill arbeta med muralmålningar i Sverige. Här samlas erfarenheter från föregångsstäder som Borås, Nacka, Malmö, Göteborg och Helsingborg. Handboken går steg för steg igenom hela processen – från idé, dialog och skiss till bygglov, produktion, kommunikation och underhåll. Den lyfter också vanliga utmaningar, juridiska frågor och hur olika aktörer kan samarbeta på bästa sätt.

Boken är framtagen på initiativ av Arwidsson-stiftelsen och konstnärskollektivet The Artitects.

